

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА КОНСТИТУТИВНИХ ОЗНАК ЗГВАЛТУВАННЯ

се

В'ячеслав Борисов,
д-р юрид. наук, професор

Згвалтування є найбільш тяжким і небезпечним статевим злочином. Воно може спричинити серйозну шкоду здоров'ю людини, заподіяти їй глибоку моральну травму. В Україні цей злочин має певну розповсюдженість¹.

Кримінальна відповідальність за згвалтування передбачена ст. 152 Кримінального кодексу (далі – КК) України. Стаття складається із чотирьох частин. У частині 1 визначені конститутивні ознаки злочину; в частинах 2–4 містяться обставини, що обтяжують відповідальність за згвалтування.

Згідно з ч. 1 ст. 152 КК України згвалтування – це «статеві зносини із застосуванням фізичного насильства, погрози його застосування або з використанням безпорадного стану потерпілої особи». Виходячи із законодавчого визначення, в якому наведені не тільки типові, а й найбільш характерні ознаки злочину, Пленум Верховного Суду України у своїй постанові «Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи» від 30.05.2008 р. № 5 (далі – Постанова) зазначає: «згвалтуванням слід розуміти природні статеві зносини між особами різної статі всупереч або з ігноруванням волі потерпілої особи із застосуванням фізичного насильства, погрози його застосування або з використанням безпорадного стану потерпілої особи».

Основним безпосереднім об'єктом згвалтування є *статева свобода людини*, а якщо потерпіла особа не досягла статевої зрілості – її *статева недоторканність*². При цьому ні моральне обличчя потерпілої особи, ні антигромадський спосіб життя, ні аморальна поведінка, ні характер відносин з тим, хто притягається до відповідальності за згвалту-

вання (подружні стосунки, наявність попереднього добровільного статевого зв'язку тощо) не виключають, за доведеності ознак складу цього злочину, відповідальності за ст. 152 КК. При вчиненні згвалтування із застосуванням насильства, *додатковим обов'язковим об'єктом* виступає також здоров'я особи³.

За змістом ст. 152 КК *потерпілим* при згвалтуванні може бути особа як жіночої, так і чоловічої статі. У першому випадку безпосереднім виконавцем злочину повинен бути чоловік, а потерпілою – жінка, у другому, навпаки, виконавець – жінка, а потерпілий – чоловік. Співвиконавцем може бути будь-яка особа.

З *об'єктивної сторони* згвалтування полягає у статевих зносинах із застосуванням фізичного насильства, погрози його застосування або з використанням безпорадного стану потерпілої особи. Склад злочину – формальний.

Статеві зносини при згвалтуванні відбуваються всупереч волі потерпілої особи. Внаслідок застосування фізичного насильства або погрози ним воля потерпілої особи пригнічується, а при використанні безпорадного стану, коли потерпіла особа не здатна чинити опір, її воля ігнорується. Для відповідальності за ст. 152 КК достатньо, щоб статеві зносини супроводжувалися хоча б одним із зазначених у законі способів: застосування фізичного насильства, погроза застосування такого насильства або використання безпорадного стану потерпілої особи. Звертаючи увагу на дії, якими супроводжується згвалтування, Пленум Верховного Суду України у постанові від 30.05.2008 р. № 5 зазначає: «перелік неправомірних дій, якими обумовлюється факт згвалтування, є вичерпним». Тому одне лише *домагання* на вступ у статевий зв'язок, наприклад, шляхом настирливих пропозицій, не утворює складу цього злочину⁴. Не є згвалтуванням і випадки, коли особа вступає у статевий зв'язок, застосовуючи обман або зловживання довірою (освідчення у коханні, завідомо неправдива обіцянка укласти шлюб, сплатити за сексуальну послугу тощо). Такі дії, зазначає Пленум Верховного Суду України, «не можуть кваліфікуватися за статтею 152 КК» (абзац 3, п. 1 Постанови).

³Навроцький В. О. Кримінальне право України: Особлива частина. – К., 2000. – С. 192.

⁴Кримінальне право України: Особлива частина / За ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – К., 2004. – С. 87.

¹В структурі зареєстрованих злочинів на згвалтування припадає 2%. Це 4–5 злочинів на рік на 100 тис. населення. Але тут велику питому вагу має латентна злочинність (див.: Лукаш А. С. Згвалтування: кримінологічна характеристика, детермінація та попередження. – Х., 2008. – С. 61).

²Кримінальне право України: Особлива частина / За ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – К., 2004. – С. 86; Л. В. Дорош правильно додає до кола суб'єктів, статевих недоторканності яких охороняється КК, також і осіб, які внаслідок хворобливого психічного стану не усвідомлюють наслідків і соціального значення сексуального спілкування (див.: Дорош Л. В. Статева недоторканність особи та її кримінально-правова охорона // Питання боротьби зі злочинністю. – Х., 2007. – Вип. 14. – С. 73).

Під *статевими зносинами*, про які йдеться у ст. 152 КК, слід розуміти лише природні статеві зносини між особами різної статі. Неприродні статеві зносини (у тому числі акти мужолозтва, лесбійства), здійснені із застосуванням фізичного насильства, погрози його застосування або з використанням безпорадного стану потерпілої особи, є насильницьким задоволенням статевої пристрасті неприродним способом і кваліфікуються за ст. 153 КК України.

Фізичне насильство – це фізичне подолання опору, який чинить потерпіла особа, або насильство, застосоване для упередження очікуваного опору, який змушений небажанням особи вступити із гвалтівником у статевої зв'язок.

Фізичне насильство має бути здатним перекрокувати дійсний, а не вигаданий (удаваний) опір потерпілої особи. Злочинець може застосувати фізичну силу, різні предмети або навіть зброю, щоб зламати опір. Він може намагатися зв'язати особу, проти якої здійснює фізичні дії, завдавати удари, побої, заподіювати тілесні ушкодження різного ступеня тяжкості, здавлювати дихальні шляхи руками або накинутою на шию петлею тощо. Різновидом фізичного насильства Пленум Верховного Суду України у постанові від 30.05.2008 р. № 5 вважає також випадки введення в організм потерпілої особи протипітьволі та з метою згвалтування алкоголю, наркотичних засобів, психотропних, отруйних, сильнодіючих речовин для приведення її у безпорадний стан (див.: абзац 1 п. 3 та абзац 2 п. 5 зазначеної постанови).

Застосування фізичного насильства та спричинення внаслідок цього певної шкоди здоров'ю потерпілої особи є складовим елементом об'єктивної сторони згвалтування, що треба враховувати при кваліфікації цього злочину за ст. 152 КК. Звертаючи увагу на цю обставину, Пленум Верховного Суду України у постанові від 30.05.2008 р. № 5 зазначив, що заподіяння потерпілій особі при згвалтуванні чи замаху на його вчинення умисного легкого тілесного ушкодження охоплюється відповідною частиною ст. 152 КК і додатковою кваліфікацією за ст. 125 КК не потребує, оскільки заподіяння шкоди здоров'ю у таких межах охоплюється диспозицією закону про відповідальність за згвалтування. Такий висновок підтверджується співставленням санкцій, передбачених зазначеними статтями. Так, найбільш суворим покаранням за ст. 125 КК є обмеження волі на строк до двох років, а за ч. 1 ст. 152 КК згвалтування карається позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років. Ще більш суворі покарання передбачені частинами 2–4 цієї статті.

Що стосується поєднання згвалтування із заподіянням потерпілій особі умисного середньої тяжкості тілесного ушкодження, то

такі випадки Пленум Верховного Суду України рекомендує кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених відповідною частиною ст. 122 КК та відповідною частиною статті 152 КК України¹.

Згвалтування може супроводжуватися спричиненням потерпілій особі також тяжких тілесних ушкоджень. Залежно від їх видів дії гвалтівника кваліфікуються по-різному. Якщо при згвалтуванні були нанесені тяжкі тілесні ушкодження, що спричинили наслідки, зазначені в ст. 121 КК, то його дії кваліфікуються за ч. 4 ст. 152 КК за ознакою спричинення особливо тяжких наслідків. Такими наслідками є: втрата потерпілою особою будь-якого органу чи втрата його функцій, психічна хвороба або інший розлад здоров'я, поєднаний із стійкою втратою працездатності не менш як на одну третину, або переривання вагітності як неоправдане знівечення обличчя. Якщо дії гвалтівника були поєднані із заподіянням потерпілій особі тілесного ушкодження, визнаного тяжким лише за ознакою небезпечності для життя в момент його заподіяння, то згвалтування не вважається таким, що спричинило особливо тяжкі наслідки. Такі дії підлягають кваліфікації за сукупністю злочинів, передбачених статтями 121 і 152 КК за відповідними їх частинами (абзац 4 п. 11 постанови Пленуму Верховного Суду України від 30.05.2008 р. № 5). Заподіяння при згвалтуванні тяжких тілесних ушкоджень, від яких сталася смерть потерпілої особи, слід розглядати як настання особливо тяжких наслідків, передбачених ч. 4 ст. 152 КК і тому додаткова кваліфікація за ч. 2 ст. 121 КК у таких випадках не потрібна (абзац 1 п. 12 постанови Пленуму Верховного Суду України від 30.05.2008 р. № 5).

Дії особи, яка в процесі згвалтування чи одразу ж після нього вчинила умисне вбивство потерпілого (потерпілої) потрібно кваліфікувати за сукупністю злочинів: п. 10 ч. 2 ст. 115 КК та за ч. 4 ст. 152 КК як таке, що спричинило особливо тяжкі наслідки (абзац 1 ст. 14 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» від 07.02.2003 р. № 2 та абзац 2 ст. 12 постанови від 30.05.2008 р. № 5).

Якщо умисне вбивство потерпілої особи вчинене через деякий час після її згвалтування з метою приховати цей злочин, дії гвалтівника кваліфікуються за сукупністю злочи-

¹Із таким висновком важко погодитися, оскільки покарання за ч. 1 ст. 122 КК значно менш суворі, ніж за ч. 1 та іншими частинами ст. 152 КК. Що стосується ч. 2 ст. 122 КК, то покарання за цією частиною тотожне покаранню, передбаченому ч. 1 ст. 152 КК, і менш суворе ніж за частинами 2–4 цієї статті. Отже, і в даному випадку заподіяння зазначеної шкоди охоплюється диспозицією закону про відповідальність за згвалтування.

нів, передбачених відповідними частинами ст. 152 КК та п. 9 ч. 2 ст. 115 КК України.

Якщо при зґвалтуванні чи замаху на цей злочин смерть потерпілої особи настає внаслідок її власних дій (наприклад, особа вистригнула з вікна багатоповерхового будинку або із транспортного засобу під час руху останнього й одержала смертельні ушкодження) дії гвалтівника охоплюються ч. 4 ст. 152 КК і додатковою кваліфікацією за ст. 119 КК не потребують (абзац 3 п. 26 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах проти життя та здоров'я особи» від 07.02.2003 р. № 2 та абзац 3 п. 11 постанови від 30.05.2008 р. № 5).

Пленум Верховного Суду України у постанові від 30.05.2008 р. № 5 окремо зупинився на випадках спричинення фізичного насильства не самій потерпілій особі, а іншим, доля яких їй не байдужа (родичі, близькі особи). У абзаці 3 п. 3 цієї постанови зазначається, що такі випадки слід визнавати зґвалтуванням, вчиненим із застосуванням фізичного насильства. Заподіяння в ході зґвалтування з метою подолання чи упередження опору тілесних ушкоджень родичам чи близьким їй особам Пленум рекомендує кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ст. 152 КК та відповідними статтями КК, які передбачають відповідальність за злочини проти здоров'я особи, оскільки у такому разі умисел суб'єкта злочину спрямований не лише на вчинення зґвалтування потерпілої особи, а й на заподіяння шкоди здоров'ю іншої особи (абзац 4 п. 3 зазначеної постанови). Слід зазначити, що фактично у наведених випадках до особи, яка була або могла бути зґвалтована, застосовується погроза, спрямована на пригнічення її волі шляхом застосування фізичного насильства до інших осіб. Вбачається, що саме таким чином і можна пояснити необхідність кваліфікації дій гвалтівника за сукупністю зазначених вище злочинів.

Погроза застосування фізичного насильства. Цей спосіб здійснення діяння являє собою різного роду залякування, адресовані потерпілій особі стосовно застосування до неї і (або) до іншої людини, доля якої цій особі не байдужа (родича, близької особи), щоб подолати чи упередити її опір. Так, звернення до жінки з вимогою статевого зв'язку, що супроводжується погрозою вбити маленьку доньку, що знаходиться поруч з нею. Таке залякування може полягати у висловлюваннях, жестах, демонстрації зброї або предметів, що можуть бути використані для нанесення тілесних ушкоджень, предметів, що імітують зброю, які потерпіла особа сприймає за справжню зброю, чи інших діях (абзац 1 п. 4 постанови Пленуму Верховного Суду України від 30.05.2008 р. № 5).

У статті 152 КК України при окресленні зґвалтування застосування погрози фізичним насильством поставлено в один ряд із застосуванням фізичного насильства, отже, ця погроза за своєю небезпечністю є рівнозначною фізичному насильству. Погроза застосування фізичного насильства повинна бути безпосередньою, сприйматися потерпілою особою як реальна, у неї має скластися враження, що у разі, якщо вона протидіятиме гвалтівнику або не виконає його вимог, погроза буде негайно реалізована суб'єктом злочину. Цей характер погрози і можливість її негайного виконання ставлять потерпілу особу в безвихідний стан, змушують поступитися загрозливим вимогам гвалтівника. Внаслідок такого насильства воля потерпілої особи практично паралізується.

Погроза повинна бути дійсною, а не удаваною, і розцінюватися потерпілою особою як реальна небезпека для її життя або здоров'я чи близьких їй осіб, родичів. Звертаючи увагу на що обставини, Пленум Верховного Суду України у постанові від 30.05.2008 р. зазначає, що погроза може сприйматись як реальна, виходячи з часу, місця та обстановки, що склалася: оточення групою осіб, глухе та безлюдне місце, нічний час, зухвале, грубе, настирливе домагання вступити в ставеві зносини тощо (абзац 2 п. 4 постанови).

Відповідальність за ст. 152 КК настає незалежно від того, чи мав гвалтівник намір дійсно реалізувати погрозу або розраховував лише таким чином вплинути на потерпілу особу, щоб паралізувати її волю, упередити можливий опір і вступити у статевий зв'язок.

Інші види погроз, зміст яких не передбачав застосування фізичного насильства до потерпілої особи чи іншої людини (наприклад, погроза знищити або пошкодити майно потерпілої особи чи близьких їй осіб, родичів, розголосити відомості, що ганьблять їх честь і гідність), не дають підстав розглядати вчинені з використанням таких погроз статеві зносини як зґвалтування (абзац 3 п. 4 постанови Пленуму Верховного суду України від 30.05.2008 р.).

Погроза вчинити вбивство, яка була виконана з метою подолання чи упередження опору потерпілої особи, охоплюється диспозицією ст. 152 КК і не потребує додаткової кваліфікації за ст. 129 КК України.

Якщо після вчинення зґвалтування мала місце реальна погроза вбивством потерпілої особи для того, наприклад, щоб вона нікому не повідомила про те, що трапилося, дії гвалтівника слід кваліфікувати за сукупністю злочинів: ст. 129 КК та ст. 152 КК України.

Використання безпорадного стану потерпілої особи при зґвалтуванні. Звертаючи увагу на вчинення зґвалтування у такий спосіб, Пленум Верховного Суду України у по-

станові від 30.05.2008 р. № 5 зазначив: «Стан потерпілої особи слід визнавати безпорадним, коли вона внаслідок малолітнього чи похилого віку, фізичних вад, розладу психічної діяльності, хворобливого або неприємного стану, або з інших причин не могла розуміти характеру та значення вчинюваних з нею дій або не могла чинити опір» (абзац 1 п. 5). Сам собою зазначений стан є обставиною, що характеризує потерпілу особу, а тому логіко-правового сенсу встановлення такого стану набуває у співвіднесенні із тим чи іншим способом вчинення діяння, зазначеним в диспозиції ч. 1 ст. 152 КК. У поєднанні із застосуванням фізичного насильства або погрозою його застосування безпорадний стан потерпілої особи не має вирішального значення для визнання діяння злочином. Він є обставиною на боці потерпілої особи, знаходиться за межами ознак складу злочину, впливає на оцінку ступеня тяжкості конкретно вчиненого згвалтування. Залежно від того, наскільки така обставина вплинула на тяжкість вчиненого, суд, признаючи покарання особі, яка була їм визнана винною у згвалтуванні, може, на підставі п. 6 ч. 1 ст. 67 КК врахувати її як таку, що обтяжує покарання. Ознакою складу злочину безпорадний стан виступає у поєднанні із використанням гвалтівником цієї обставини для ставих зносин із потерпілою особою. Виділяючи використання безпорадного стану потерпілої особи як самостійний спосіб, законодавець мав на увазі випадки вчинення злочину, які не супроводжуються зазначеними вище видами насильства. При використанні безпорадного стану немає потреби застосувати насильство або погрозу їм, оскільки опору потерпілої особи тут не очікується¹.

Розрізняють два види безпорадного стану: психічну безпорадність і фізичну безпорадність. У разі психічної безпорадності потерпіла особа не усвідомлює характер і значення вчинюваних з нею дій. Про психічну безпорадність свідчать:

- психічна хвороба, за наявності якої потерпіла особа не усвідомлює свої дії (бездіяльність) і (або) не може керувати ними;
- неприємний стан (неприємність, що виникла, наприклад, внаслідок хвороби);
- малолітність потерпілої особи.

При *фізичній безпорадності* потерпіла особа усвідомлює характер і значення вчинюваних з нею дій, але не може чинити опір гвалтівнику. Такий стан може бути викликаний фізичними вадами потерпілої особи (наприклад, відсутність рук, ніг, сліпота тощо), її похилим віком або хворобою, що не є

психічною (наприклад, висока температура; виснаженість організму, перенесена операція тощо).

При згвалтуванні з використанням фізичної безпорадності потерпілої особи опір останньої відсутній. Відсутність опору повинна бути наслідком об'єктивних причин, які використовуються гвалтівником, а не згоди такої особи на статеві зносини. У випадках, коли особа, незважаючи на важкий фізичний стан, здатна чинити опір і чинить його, дії гвалтівника кваліфікуються як вчинені із використанням насильства.

На особливу увагу заслуговує оцінка випадків безпорадного стану, який може виникнути внаслідок сп'яніння або дії на організм людини певних речовин, оскільки такий стан може призвести як до психічної безпорадності, так і до фізичної. За певних умов приведення особи таким шляхом до безпорадного стану може бути визнано фізичним насильством. Звертаючи увагу на такі випадки, Пленум Верховного Суду України зазначає (абзац 2 п. 5 постанови від 30.05.2008 р.): «Вирішуючи питання про те, чи є стан потерпілої особи безпорадним внаслідок алкогольного, наркотичного сп'яніння або дії на її організм отруйних, токсичних та інших сильнодіючих речовин, судам слід виходити з того, що безпорадним у цих випадках можна визнавати лише такий стан, який позбавляв потерпілу особу можливості розуміти характер і значення вчинюваних з нею дій (психічна безпорадність – В. Б.) або чинити винний опір (фізична безпорадність – В. Б.). При цьому не має значення, чи винна особа привела потерпілу особу у такий стан (наприклад, дала наркотик, снодійне, напоїла алкогольними напоями тощо), чи остання перебувала у безпорадному стані незалежно від дії винної особи. Якщо потерпілу особу доведено до безпорадного стану з метою згвалтування... шляхом уведення проти її волі в її організм алкоголю, наркотичних засобів, психотропних, отруйних, сильнодіючих речовин, слід вважати ці злочини вчиненими із застосуванням фізичного насильства та з використанням безпорадного стану потерпілої особи»². Разом із тим, якщо потерпіла особа, яка перебуває у стані алкогольного сп'яніння, усвідомлює, що її гвалтують і чинить опір, дії гвалтівника кваліфіку-

²Згідно Уложення про покарання кримінальні та виправні (законодавчого акта Російської імперії в редакції 1885 р.) обставина умисного доведення іншої особи до безпорадного стану визнавалась одним із способів вчинення згвалтування. У п. 4 ст. 1526 цього Уложення передбачалася кримінальна відповідальність за «совершение изнасилования над лицом, приведенным в состояние беспомощности или неестественного сна самым насильником или по его распоряжению» (див.: *Тазанцев С. Н.* Уложение о наказаниях уголовных и исправительных 1885. – СПб., 1913. – С. 894).

¹Кримінальне право України: Особлива частина / За ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – К.: Х., 2001. – С. 84.

ються як вчинені із використанням фізичного насильства¹.

Згвалтування вважається закінченим злочином з моменту початку статевих зносин, при цьому не має значення, чи закінчив насильник статевий акт у фізіологічному розумінні цієї дії (абзац 1 п. 13 постанови Пленуму Верховного Суду України від 30.05.2008 р. № 5).

Із *суб'єктивної сторони* згвалтування відбувається лише з прямим умислом. Мотивом згвалтування є переважно прагнення задовольнити статеву пристрась². Мотив не є обов'язковою ознакою складу цього злочину.

Залежно від співвідношення безпорадного стану із способом вчинення згвалтування принципового значення для встановлення ознак злочину набуває ставлення гвалтівника до такого стану. Звертаючи увагу на цю обставину вчинення злочину, Пленум Верховного Суду України зазначив: «необхідно, щоб винна особа, яка вчиняє згвалтування..., усвідомлювала (достовірно знала чи припускала), що потерпіла особа перебуває саме у такому стані» (абзац 1 п. 5 зазнач. постанови). Вбачається, що це роз'яснення надано Пленумом без урахування способу вчинення згвалтування. Так, якщо згвалтування вчиняється із застосуванням фізичного насильства або погрози його застосування, то гвалтівник може або усвідомлювати, що потерпіла особа, до якої застосовується насильство, перебуває у безпорадному стані, або ж припускати такий стан. Суб'єкт злочину може і не усвідомлювати безпорадний стан потерпілої особи, хоча за обставинами вчиненого повинен був і міг це усвідомлювати. Незважаючи на вид психічного ставлення особи до безпорадного стану, ця обставина на боці потерпілої особи і, як вже зазначалося, може бути врахована як обставина, що обтяжує покарання (п. 6 ч. 1 ст. 67 КК України). Навіть у випадках сумлінної помилки особи стосовно психофізичного стану потерпілого (потерпілої) вчинене суб'єктом злочину містить ознаки насильницького згвалтування. Однак в останньому випадку безпорадний стан потерпілої особи, в якому вона фактично перебувала, не може рахуватися як такий, що обтяжує покарання за відсутності його усвідомлення чи можливості усвідомлення. Хоча в цілому, така обставина може вплинути на врахування ступеня тяжкості вчиненого злочину (п. 3 ч. 1 ст. 65 КК).

¹ Ухвала колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 05.07.2007 р. // Вісник Верховного Суду України. – 2007. – № 12. – С. 28, 40.

² Кримінальне право України: Особлива частина / За ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – К; Х., 2001. – С. 85.

Що стосується ставлення гвалтівника до безпорадного стану потерпілої особи при його використанні, то такий стан повинен усвідомлюватися суб'єктом злочину, оскільки є невід'ємною складовою способу вчинення суспільно небезпечного діяння, ставлення до якого при згвалтуванні можливе лише з прямим умислом. Особа усвідомлює (знає), що вступає у статеві зносини з використанням безпорадного стану потерпілої особи, усвідомлює суспільно небезпечний характер свого діяння і бажає саме таким чином його вчинити.

Суб'єктом згвалтування (безпосереднім фізичним виконавцем) може бути особа як чоловічої, так і жіночої статі, яка досягла 14-річного віку. Виконавцем (співвиконавцем) злочину визнається і той, хто, наприклад, застосовує до потерпілої особи фізичне насильство з метою примусити її вступити в статеві зносини з безпосереднім насильником³.

Дії особи, яка, сприяючи виконавцю (виконавцям) злочину у вчиненні згвалтування, застосовувала насильство до особи, яка намагалася перешкодити злочину, надала приміщення для вчинення злочину тощо, кваліфікуються як пособництво у згвалтуванні за ч. 5 ст. 27 КК і відповідною частиною ст. 152 КК України (абзац 3 п. 9 постанови Пленуму від 30.05.2008 р. № 5).

Висновки

Надана кримінально-правова характеристика охоплює не лише конститутивні ознаки згвалтування, тобто ті, які є *обов'язковими* для встановлення підстави кримінальної відповідальності за ч. 1 ст. 152 КК, а за наявності обставин, що обтяжують відповідальність, також і складів злочинів, що відповідають частинам 2–4 цієї статті. Нарівні з обов'язковими, ми розглянули й окремі *суміжні* ознаки, що також відносяться до кримінально-правової характеристики згвалтування, оскільки можуть вплинути на врахування ступеня тяжкості конкретно вчиненого злочину, призначення покарання, кваліфікацію за сукупністю із іншими злочинами тощо (це, зокрема, інші потерпілі, окрім безпосередньо згвалтованої особи, безпорадний стан потерпілої особи при вчиненні згвалтування із застосуванням фізичного насильства чи погрози його застосування, мотив згвалтування).

³ У 2007 році в Україні в установах виконання покарань відбували покарання за згвалтування 2954 особи чоловічої статі та 15 – жіночої статі (див.: Кримінальні покарання в Україні. – Д., 2007. – С. 24).

